

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata
324. szám.

Történelmi sorozat: 30

SZABADSÁGHARC CSATÁI I.

Bevezető

A nép jogaiért és a nemzeti függetlenségért vívott harcaink sorában az 1848-49-i forradalom és szabadságharc kiemelkedő helyet foglal el. Egyetlen korábbi fegyveres küzdelmünk sem mozgatta meg annyira a nemzet egészét és éppen ezért egyik sem bővelkedik a hősiességnek és az önfeláldozásnak oly sok megnyilatkozásában, mint az 1848-49-es szabadságharc. A magyar történelemnek ez a szakasza, amikor a dolgozó nép vágyainak, álmainak Kossuth Lajos volt a tolmácsolója, népünk hősiességének és hazafias áldozatvállalásának bámulatos példája.

E diafilm sorozat bemutatja az 1848-49-es szabadságharc legkiemelkedőbb mozzanatait és így közelebb hozza hozzánk eleink egyik legdicőségesebb harcát, amikor a mi népünk haladt Európa élén.

1. A cenzura eltörlésével megjelenik a 12 pont és a "Nemzeti dal".

2. Az 1848 március 15-i első népgyűlés a Nemzeti Múzeum előtt

A bécsi forradalom hírére a pesti ifjuság Petőfi és Jókai vezetésével kivonult az utcákra. Petőfi felolvasta a Nemzeti dalt és a Landerer nyomdában a cenzura megkerülésével kinyomatták a verset és a 12 pontot /Mit kíván a magyar nemzet?/ és nagy néptömeg jelenlétében újra elszavalta a Nemzeti dalt. Délután a Pesti Városi Tanács jelenlétében a nép elfogadta a 12 pontot s megalakult a forradalmi végrehajtó hatalom: a Közcsendi Bizottmány. Az ifjuság a városi nép segítségével Táncsics Mihályt kiszabadította a budai várörönből. "Március 15 népi beavatkozás volt, a nemesség vezette polgári átalakulásban. A pesti mozgalom felrázta az egész országot és mozgásba hozta a néptömegeket."

3. Városi polgárok csatlakozása /Jegyzőkönyv-faks/

Budán 1848. március 16-án a Városi tanácsteremben tartott nyilvános közgyűlésen a 12 pontot elfogadták és a sajtószabadság kivívásának emlékére elrendelték a város kivilágítását.

4. A jobbágyság felszabadítása

Az országgyűlés Pozsonyban a március 15-i pesti népmozgalom hírére és a Rákoson gyülekező parasztsereg híretől megrettenve egyetlen napon, március 18-án letárgyalta az urbéri terhek megszüntetéséről szóló törvényeket. A feudális birtokviszonyokon ugyan nem változtattak, földhöz nem juttatták a nincsteleneket, mégis a jobbágyszabadításról szóló törvények a polgári átalakulás legfontosabb belső feltételét teremtették meg.

5. Kossuth Pestre érkezése április 14-én

Április 11-én Pozsonyban V. Ferdinánd szentesítette a márciusi törvényeket és berekesztette az utolsó rendi országgyűlést. Április 14-én Kossuth és a Batthyány kormány több tagja Pestre érkezett.

6. Hazafiak c. plakát. /Felhívás a rendes hadseregbe való belépésre/

A márciusi forradalom hírére a szerb, horvát, román nemzetiségek egy része lelkesedéssel fogadta. A pesti özszevárosi Bizottmány március 21-én testvéri felhívást intézett a horvátokhoz: "Egyesüljünk közös szabadságban!" Bécs azonban kezdettől fogva támogatta a magyarság elleni nemzetiségi mozgalmakat. A császár március 22-én Kollowrat miniszterelnök ajánlatára törvényellenesen Jellasich Józsefet nevezte ki horvát bánná, ezzel céltudatosan megindította a dunamenti népek egymás elleni testvérharcát. Jellasich felszólította a horvát megyéket: szakítsanak meg minden összeköttetést a magyar kormánnyal és proklamálta a magyar kormánytól való elszakadást, majd május 15-én fegyverbe szólította az egész horvát népet. Ezért a magyar kormány május 15-én 10.000 főnyi "rendes" nemzetőrség felállítását határozta el és felhívta a hazafiakat a jelentkezésre.

7. Megadjuk! /1848. július 11./

A bécsi kamarilla ellenforradalmi tevékenysége miatt egyre nagyobb veszély fenyegette a magyar nép által kivívott reformokat. A horvát és szerb lakta területeken már májusban megkezdődtek a magyarellenes felkelések. Július 12-én zajlott le a szabadságharc első ütközete Karlócán. Ebben magyar részről egy zászlóalj gyalogság és egy félszázad lovasság és egy ágyúüteg, mintegy 1000 főnyi had vett részt. Evvel megindult a háború a szerbek és a magyarok között. Az udvar a horvát pártütést most már nyíltan támogatta. Ilyen körülmények között ült össze az első népképviseleti országgyűlés július 5-én. Július 11-én mondta el Kossuth híres beszédét: "Mentsék meg a hazát." Midőn beszédében 200.000 katona és 42 millió forint adó megajánlását kérte, Nyáry Pál radikális képviselő felugrott helyéről és jobbát esküre emelve kiáltotta: "Megadjuk!". A képviselők mindnyájan felugrottak és lelkes tüzzel zúgták a szónok felé "Megadjuk! megadjuk!" Kossuth meghatottságtól remegő hangon fejezte be beszédét: "Önök felállottak, mint egyetlen férfiú, és én leborulok a nemzet nagysága előtt".

8. Jellasich betörése. /Térkép/. /Zalai és somogyi gerilla harcok/

Szeptember 11-én Jellasich horvát bán a 41.000 főnyi császári sereg élén átkelt a Dráván és támadásba lendült a magyar főváros irányába. A nemzetőrvédelem harca ezzel új szakaszba lépett. A Dunántúlon és Erdélyben ugyan már a nyár folyamán történtek összecsapások, de mindezek csak helyi jellegű harcoknak számítottak. Jellasich az ország szívére akarta megbénítani, a forradalom sirját kívánta megásni. Magyar hadsereg nem volt, az önkéntes és honvédszászlóaljak még csak alakulóban voltak, a nálunk állomáso-

zó ezredek tisztikara pedig jórészt megbizhatatlannak mutatkozott. Ilyen körülmények közt az ellenséget csak az egész nép mozgósításával lehetett megverni.

9. Miért jön Jellasich? /Plakát/

A márciusi fiatalok már júniusban a népfelkelés szükségessége mellett foglaltak állást. A Batthyány kormány azonban hosszú hónapokon keresztül igyekezett elkerülni az összecsapást az ellenforradalommal. Két nappal a horvátok betörése után azonban a kormány Zala, Somogy, Veszprém, Tolna, Komárom, Baranya, Fejér, Győr Vas megyékhez, Győr, Székesfehérvár, Komárom, Pécs városokhoz felkelésre szólító felhívást intézett. Az 1848 szeptemberében kibocsátott plakát világosan megmondja, miért jön Jellasich:
"hogy visszavegye minden szabadságunkat és állítsa helyre a régi szolgaságot."

10., 11., 12. Honvéd toborzás. A nép táborba indul. Honvéd tábor

Vajon felsorakozik-e a nép a szabadság védelmére azoknak a vezetése alatt, akik részéről népünk még egy sor követelése ki-elégítetlen maradt? A nép, elsősorban a parasztság helyesen tudja-e a maga osztályérdekeit az általános nemzeti követelményekkel egybekapcsolni? 1848 őszén a Kossuth vezette egységfront-politika a parasztságtól követelt áldozatot. S a parasztság 1848 szeptemberében, októberében nem a megdöntött feudális rend maradványainak haladéktalan megsemmisítésétől tette függővé a szabadságharc vállalását. A veszélyben forgó haza védelmére százezer számra keltek fegyverre azok a parasztok, "akiket szolgaságra kényszerített a mult idők sötét szelleme".

13. Budapest lakóihoz. /Felhívás szept. 18./

Szeptember 18-án felhívást intéznek Buda-Pest lakóihoz. Fegyverbe szólítják a főváros népét. Hiszen Jellasich terve a főváros elfoglalása. "Ha valakinek egyéb fegyvere nincs, vegyen kaszát kezébe, tegye meg a haza védelmére ami tőle kitelik".

14. Sáncépítés a Gellérthegyen

A felhívásra nekifogtak Buda körülsáncolásának. A földsánc Budafok és a Sashegy között épült. Némelyek szerint egészen a Gellérthegyig huzódott. Minél közelebb volt a veszély, annál több ember özönlött a sáncokhoz" ... a két testvér város lakossága, fiatalja s vénje, gazdag és szegényje vetélkedve tódul ki kapával, vermelővel, lapáttal. A vész perceiben egymás mellett izzadt napszámos és kereskedő, diák és iparos, sőt a munkában még a gyengekezű urirendű hölgyek is osztozkodtak". Legtöbbet dolgozott a Kossuth parancsára éppen megérkezett mintegy 500 bányász /fiatal selmeci munkások ezek/.

15. A Honvédelmi Bizottmány tagjai

A hatalom május elejétől-szeptember elejéig a Batthyány kormány, azaz a kiegyezés felé hajló irányzat kezében volt. A baloldal tette lehetővé Kossuth számára, hogy a kormány teljes jobbrafordulását megakadályozza. A haza megmentésére képtelen minisz-

térium helyébe olyan kormány szerv kellett, mikor Jellasich át-
lépte seregével a Drávát, amely megvédi a hazát. Így került sor
szeptember 21-én a Honvédelmi Bizottmány tagjainak: Kossuth La-
jos, Madarász László, Nyáry Pál, Pálffy János, Patay József,
Sembery Imre kinevezésére. A Honvédelmi Bizottmány élén Kossuth
állt, akinek további működése igazolta, hogy a nemzet javára élni
tudott ezzel a hatalommal.

16. Ceglédi beszéd, szept. 24.

Szeptember 17-én Cegléden népgyűlés követelte, hogy a
kormány "nyuljon a legrendkívülibb eszközökhöz... vagyunkat,
életünket készek vagyunk feláldozni a hazáért." A ceglédi nép
csatlakozásra szólította fel Nagykőröst és Kecskemétet is. Így ta-
lán nem véletlen, hogy pár nappal később /szept. 24./ Kossuth,
aki vállalta a népháboru meghirdetésének és megszervezésének nagy
ügyét, Cegléden kezdte fegyverbe hívni a népet. Az Alföld, a Du-
nántul, sőt a tiszavidéki lakosság is mozgolódni kezdett már
Jellasich ellen. Megértették Kossuth-szavát "hazánk mindenünk,
a hazát megmenteni első kötelesség, a hazát mentve, magunkat
mentjük... Fel hát fegyverre, szegény elárult, de bátor magyar
nép! Kaszára, kapára, kinek mi je van!"

17. Kossuth toborzó utja Szegeden

Kossuth lángoló szavai felgyújtották a nép hazaszeretetét.
Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Abony, Kunszentmiklós, Szolnok,
Gsongrád, Szentes, Szegvár, Hódmezővásárhely népe roppant tömeg-
ben sereglett a magyar szabadság megmentésére. Szegeden 10,000
ember dörögte Kossuthtal az esküt: "Esküszünk a mindenható Isten-
re, ki védi az igazságot, és a hitszegő árulót megbünteti, es-
küszöm, hogy hazámat védeni fogom, míg karomat felemelhetem!"

18. Lamberg halála /plakát/

Szeptember 25-én V. Ferdinánd a rend helyreállítására gróf
Lamberg Ferenc tábornagyot nevezte ki rendkívüli királyi biztosnak.
Ugyanakkor közölte Batthyány miniszterelnökkel a képviselőház el-
napolását, majd 27-én megtagadta a lemondott minisztérium helyé-
be az új minisztérium megerősítését. Kossuth alföldi toborzó ut-
járól érkezett vissza s a Házban érvénytelennek minősítette
Lamberg kinevezését, a magyar alkotmány eltörlésére vonatkozó ki-
rályi rendeletet és kijelentette, hogy annak engedelmeskedni sen-
ki sem tartozik. Szeptember 28-án a különböző hírek folytán fel-
zaklatott város lakossága a köztereken, a Fehérvári uton és a
Gellérthegyen csoportosult. A tömeg egy része a hidon át elindult
Budára s a hidon találkozott az éppen Pestre hajtató Lamberggel.
Kiszállították őt kocsijából, egy döféssel nyakán megsebesitet-
ték és a tömeg szurta, vágta, ahol érte. Lamberg halála, a pesti
nép forradalmi megmozdulása, elvágta a megalkuvás utját. Szept-
ember 28-án a pesti nép sorsdöntően avatkozott bele az esemé-
nyekbe, és a gyáva megalkuvás helyett a szabadság útjára vitte
a nemzetet.

19. Partizán akciók a Pákozdi csata napjaiban

-----Az a magyar sereg, amelynek meg kellett volna állitania az ellenforradalmi Horvátország felől érkező támadást, nem jelentett komoly erőt az ellenséghez képest. A magyar nemzetőrökkel, kisszámú reguláris szétszórt hadsereggel, önkéntes ujoncokkal szemben Jellasich határőrszázaljakat, erőszakkal harcra kényszerített népfelkelők tömegét, köztük rettegett, fosztogatásból élő szerezsánokat vonultatott fel mintegy 40.000 főnyi létszámmal. A Dunántul paraszt népe hazaszeretettől vezérelve megkísérelte az ellenség feltartóztatását, de a fegyveres hadsereget tisztjeinek hazafiatlansága folytonos hátrálásra kárhóztatta. Csányi László dunántuli kormánybiztos utmutatásai szerint a nemzetőrök segítségével megindulta a népfelkelő és gerilla harcok előbb Zalában és Somogyban, azután Székesfehérváron és környékén. Így Jellasichot komoly veszteségek érték, mielőtt a honvéd sereggel harcra bocsátkozott volna. A baranyai partizánok szeptember 26-án elfogták Jellasich utóvédjének egész lőszer szállítmányát. 190.000 töltényt zsákmányoltak. Eleinte bunkóval, kapával, kaszával támadtak, most már fegyvert is szereztek.

20. A pákozdi csata vázlatja

21. A pákozdi-sukorói csata

22. Hir a harctérről /plakát/ Szeptember 29 d.e. 11 óra

Jellasich serege elvesztette Béccsel minden összeköttetését, utánpótlása vagy egyáltalán nem, vagy hiányosan érkezett. Katonái sorra tűntek el. Ilyen állapotban volt Jellasich serege, mikor a kormánybiztosok kemény kiállása, a baloldaliak tevékenysége és végül a közkatonák egyre nyiltabb elégedetlensége megtörte Moga tábornok és a tisztikar ellenállását. A 14.500 főből álló magyar sereg középhada Sukoró előtt az ut két oldalán foglalt helyet, a jobbszárny a Lovasberény-Bicske felé vezető uton, a balszárny pedig a Velencei-tó délkeleti partján állott. A tartalékok Velence községnél helyezték el. Jellasich szeptember 29-én reggel indította meg a támadást két irányban. Az egyik sereg a Lovasberény-bicskei, a másik a pákozdi uton indult. Terve az volt, hogy a Lovasberényen át Pestnek megy s oldalba kapva a magyarokat, a Velencei-tóba szoritja ellenfeleit. A 22. képen Hir a harctérről a plakátot mutatjuk be, amely szeptember 29-én de 11. órakor kelt, amikor a csata még folyt.

23. Jellasich vert hadát üldözi a nép

24. Magyar partizánok megtámadják Jellasich hirvivőit

A fiatal honvédsereg több órás harc után visszaverte a támadó ellenséget, mire az Pátkára vonult vissza, hogy bevárja az erősítéseket. A község lakossága, hogy segítse a honvédek harcat, rátámadt a szekeresekre és a kíséző katonákra. A népfelkelők megsemmisítették az ellenséges katonákat. Ezzel egyidőben a környező községek partizánjai zalai önkéntesekkel megerősödve Zámoly felől megtámadták a Pátkánál álló császári zászlóaljakat és szétszórták őket.

25. Ozorai fegyverletétel

26. Roth hadtestének megsemmisítése, ozorai győzelem /Térkép/

27. Örömhír Róth és Philippovics leveréséről

Az első győzelem után a nép fegyveres harca megerősödött és még nagyobb méretűvé lett. A cél most már az volt, hogy teljesen megtisztítsák az országot Jellasich rabló seregétől. A harc megerősödve folyt tovább az egész Dunántulon. Jellasich Székesfehérvárról elmenekülve, másfélezer katonát hagyott hátra utóvédként a sebesültek és az összerabolt élelmiszer őrizetére, míg Roth tábornok serege beérkezik. Ezek a katonák azonban tovább fosztogatták a lakosságot. Erre a fehérváriak elhatározták, hogy leszámolnak a rablókkal. Fegyverük nem volt. Ennek híján gazdasági szerszámokkal támadtak rá október 3-án először a kisebbségekre. Így tettek szert mintegy 200 szuronyos puskára. Ezzel felfegyverezve leverték a többieket is. A partizánok másfélezer puskát, egyéb fegyvereket és nagymennyiségű élelmiszert zsákmányoltak. Másnap megérkezett a város alá Roth tábornok serege. Tízezer főből és 12 ágyuból állt a sereg. Több ezer partizán indult ellene a városból és a környező községekből. Roth visszavonult előlük. A visszavonulókat Perczel üldözte 3000 főnyi seregével. A Dunántul népe mindenfelé elvágta a betolakodók útját. Az ellenség egy kisebb, mindössze 10 főnyi partizánosztagtól megrémülve csak reggel merete folytatni tovább útját, de csak Ozoráig jutott el. Itt több ezer partizán állta útját és Roth teljesen bekerítve, megadta magát. Ez volt az ozorai diadal, az 1848-as partizánharcok egyik legnagyobb eseménye. Kossuth felhívására felkelt magyar nép október első napjaira a Dunántul egész területét megtisztította az ellenségtől. A partizánmozgalom harcosai a parasztság; és a nagyobb városokban a városi dolgozók soraiból kerültek ki. A vezetők pedig vidéki köznemesek és a hazához hű értelmiségiek voltak. Így sikerült visszaverni 1848 őszén az ellenforradalom első támadását.

28. Jellasich pokoli pereputtyával végcéljához közeleg

-Ez az egykoru kép Jellasich vereségére utal.

29. Zichy Ödön kivégzése /plakát/

-Görgey Artur volt császári tiszt Moga tábornok dunántuli hadseregében forradalmi tettel vonta magára Kossuth figyelmét. A pákozdi csata napjaiban tanúsított magatartása alapján a régvárt forradalmi vezért vélte Kossuth felfedezni. Görgey ugyanis gróf Zichy Ödön főhadnagy volt adminisztrátort, miután Jellasichnak nyújtott támogatást, forradalmi eréllyel kivégeztette.

30. A II. bécsi forradalom

31. Legujabb felette érdekes hírek Bécsből /plakát/

32. Bem a bécsi csillagbarrikádon

A magyar sereg óvatosan követte Jellasich seregét számolva azzal, hogy az Bécsből segítséget kap és visszafordul, hogy meg-

támadja az őt üldöző magyar sereget. A Honvédelmi Bizottmány ekkor még maga is irtózott a határozott állásfoglalástól és ragaszkodott a törvényességhez. Október 6-án kitört a II. bécsi forradalom. A bécsi nép a nemzetközi összefogás jegyében megakadályozta a Magyarországra küldendő csapatok elindítását s magát Latour hadügyminisztert is megölték. Erről szól a felette érdekes Hiteles hírek Bécsből, du. 5 órakor kiadott jelentés. Ebben világosan kifejezésre jut, hogy Bécs népe a magyar szabadság védelmében fogott fegyvert. A bécsi forradalomban már jelentős szerepet játszik Bem József, a nagy lengyel hazafi, aki mint tábornok irányította a forradalom hősi harcait. Bem akaratereje, kemény katonai jelleme, fáradhatatlan energiája már itt is kiviláglott. A forradalom leverése után Bem Bécsből, ahol Windischgrätz kiadatását követelte Pozsonyba, Magyarországra menekült.

33. Kaszás nemzetőr

Ilyen kaszás nemzetőrök védelmezték a Dunántúlt és álltak Pozsonynál, hogy Jellasich menekülését megakadályozzák.

34. Jellasich menekülése /Térképvázlat/

Hosszas huza-vona után indult neki a magyar sereg, hogy Jellasich haderejét a Lajtán túlra is kövesse. Hiába szólitották fel őket a bécsi forradalmárok, hogy siessenek segítségükre a magyar csapatok, azok tétlenül szemlélték a bécsi forradalom leverését. Mikor végül október 30-án átkeltek a Lajtán, felkészületlen seregeink vereséget szenvedtek Schwechatnál.

35. Felhívás a külföldön lévő magyar csapatokhoz /Plakát/ Okt.10..

Eppen ezért már október 10-én a magyar kormány felhívást intézett a külföldön levő magyar csapatokhoz, sürgette azok hazatérését. Már májusban megjöttek a híres Lenkey huszárok, s most mikor a Kárpátokban leesett a hó, a magyar haza védelmére hazatértek a Nádor huszárok is.

Kiadásért felelős: Sárváry István

61-5470/324 - Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat